

DR. IRENA VAIŠVILAITĖ

Vilniaus universitetas

ŠVENTOJO KAZIMIERO PASAULIS

Šio apžvalginio rašinio tema – Šventojo [Kazimiero](#) pasaulis, svarbiausi dalykai, kurie tiesiogiai ar netiesiogiai galėjo būti juntami ir reflektuojami [Kazimiero](#) aplinkoje.

Šv. [Kazimieras](#) gyveno XV a. viduryje (1458 10 03–1484 03 04). Pirmoji to amžiaus pusė buvo paženklinta daugybe įtampų Bažnyčioje – buvo ginčijamasi dėl pasauliečių vietos ir vaidmens, dėl bažnyčios turtų, dėl santykių su Rytų Bažnyčia ir dėl požiūrio į tos Bažnyčios tikinčiuosius. Plito Bažnyčios atnaujinimo idėja. Bet tas laikotarpis Bažnyčiai davė ir daug iškilų šventųjų. Šv. [Kazimiero](#) laikai Lenkijoje vadinami palaimingu šventųjų laiku.

Šventasis [Kazimieras](#) gimė Lenkijos ir Lietuvos valdovo šeimoje (1458 10 03–1484 03 04), jo tėvas [Kazimieras](#) buvo [Jogailos](#) sūnus, motina Elzbieta [Habsburgaitė](#), Vokietijos imperatoriaus, Čekijos ir Vengrijos karaliaus [Alberto](#) duktė.

Habsburgai ir Jogailaičiai buvo iškiliausio to meto Vidurio Europos valdovai. [Kazimiero](#) tėvas jau amžininkų buvo vadinamas karalių tėvu ir Europos seneliu, nes beveik visi jo sūnūs arba gavo valdovų karūnas, arba, kaip jaunėlis [Frederikas](#), Gniezno arkivyskupas ir kardinolas, užėmė aukštus bažnytinius postus.

[Kazimiero](#) šeima buvo labai aktyvi to meto tarptautinėje politikoje, tad svarbu paminėti didžiausias tų laikų tarptautinės politikos temas.

Viena svarbiausių problemų buvo turkų ekspansija ir jų grėsmė Pietų Europai. [Kazimiero](#) dėdė, tėvo brolis [Vladislovas](#), Lenkijos ir Vengrijos karalius, 1444 m. prie Varnos žuvo kovodamas su turkais. Dar po devynerių metų, 1453 m., penketą metų prieš [Kazimiero](#) gimimą, turkai paėmė Konstantinopolį ir galutinai nukariavo Bizantijos imperiją.

Kova su turkais buvo suvokiama kaip kova dėl krikščionybės, tad katalikų valdovų pajėgas bandė telkti popiežiai, rengdami Kryžiaus žygius. Vis didesnė turkų grėsmė telkėsi virš Vengrijos; ją [Kazimiero](#) gyvenimo metais valdė garsaus karvedžio sūnus Motiejus [Korvinas](#), bet jo valdymu nepaten-

kinti didikai siūlė Vengrijos sostą jaunučiam karalaičiui **Kazimierui**. Kai kurie istorikai mini, jog siekti Vengrijos sosto **Kazimierą** paskatino būtent krikščionybės gynimo, Kryžiaus žygio idėja.

Dera prisiminti, kad kaip tik **Kazimiero** gyvenimo metais vyko ir kita kova su kitatikiais: artėjo prie pabaigos rekonkvista Ispanijos atkariavimas iš maurų. 1481 m. prasidėjo Granados nukariavimas, pasibaigęs jau po **Kazimiero** mirties. Tačiau **Kazimierui** su turkais kovoti neteko – jis Vengrijos sosto negavo.

Kazimieras gimė praėjus 24 metams nuo jo senelio **Jogailos**, pakrikštyto Vladislovu, mirties. Lietuva ir Lenkija – dvi sujungtos, bet nesuvienytos valstybės daug kuo skyrėsi, tarp jų buvo daug įtampų ir nesutarimų įvairiausiais klausimais, tad tokios dvinarės valstybės valdymas reikalavo daug pastangų. **Kazimiero** tėvas ir jis pats gyveno tai Krokuvoje, tai Gardine, tai Vilniuje.

Kaip tik per **Kazimiero** gyvenimą Lietuvai iškilo didelė ir ilgalaikė grėsmė. Rusijos didysis kunigaikštis **Ivanas III**, vedęs paskutinio Bizantijos imperatoriaus giminės atstovę Sofiją **Paleologaite**, pradėjo skelbtis caru, visų rusų valdovu ir visų stačiatikių vadovu, tiesiogiai ir netiesiogiai reikšdamas pretenzijas Lietuvai, turėjusiai rusų žemių ir stačiatikių valdinių.

Ivanas nukariavo ir žiauriai pavergė iki tol Lietuvos įtakoje buvusius laisvus miestus – Novgorodą ir Pskovą, jo rankų darbas buvo ir nepavykęs 1481 m. Lietuvos didikų sąmokslas prieš **Kazimiero** tėvą ir jo šeimos narius.

Vakarų Europos valstybės, tokios kaip Venecija, ir tie patys Habsburgai Rusiją laikė galima sąjungininke kovoje su turkais ir tuo tikslu surengė **Ivano** ir Sofijos santuoką. Tačiau stiprėjanti Rusija, jos pretenzijos, jos skelbimasis „Trečiąja Roma“ Lietuvai kėlė vis didesnę pavoją. Didžiausi susidūrimai prasidėjo jau po **Kazimiero** mirties. Su tomis kovomis siejami net du **Kazimiero** stebuklai. (Beje, galima paminėti įdomią stebuklo prie Polocko asociaciją – kaip raitelis ant balto žirgo Lietuvos kariuomenei pasirodęs **Kazimieras** ne tik primena Lietuvos herbą – Vytį, bet ir kovų su maurais patroną Šv. **Jokūbą**, ant balto žirgo kovojusį krikščionių pusėje.)

Dėl savo valdomos valstybės svarbos ir šeimos ryšių Jogailaičiai buvo natūralūs pretendentai į kaimynių Bohemijos ir Vengrijos sostus. Šiose valstybėse kaip tik **Kazimiero** gyvenimo metais vyko vidaus kovos dėl valdžios, po sudėtingų peripetijų atvedusios į sostą vyresnįjį **Kazimiero** brolių **Vladislovą**, 1471 m. tapusį Bohemijos, o 1490 m. – Vengrijos karaliumi. Tuo metu Jogailaičių giminaičiai Habsburgai buvo Vokietijos imperatoriai. Vė-

liau taip susiklostys, kad Habsburgų įtaka vis didės ir jie iš Jogailaičių perims Bohemijos ir Vengrijos sostus.

Toliau į Vakarų – Prancūzija ir Anglija ką tik, 1453 m., buvo pabaigusios alinantį karą, vadinamą Šimtamečiu. To karo metais dabartinės Belgijos ir Šiaurės Prancūzijos teritorijoje iškilo Burgundijos kunigaikštystė. Jos valdovai puoselėjo krikščioniškosios riterystės tradicijas ir tam įsteigė Aukso Vilnos ordiną, į kurį priimdavo kilmingus ir pamaldžius vyrus. Burgundijos kunigaikščių giminei išnykus, kunigaikštystę ir Ordiną paveldėjo Habsburgai. Būtent dėl gimnystės su jais vėliau **Kazimieras** bus vaizduojamas su Aukso Vilnos ordinu.

Tad **Kazimiero** šeima, susijusi su garsiausiomis to meto dinastijomis, siekė išplėsti savo valdžią Vidurio Europoje, bet privalėjo skaitytis su grėsmėmis, kylančiomis iš Rytų ir Pietryčių. Dėl dinastijos ryšių Jogailaičiams Praha ir Buda buvo tokie pat artimi miestai kaip Krokva ir Vilnius.

Kalbant apie Bažnyčią, **Kazimiero** gimimo metais ji ką tik buvo įveikusi didžiulę krizę – Bažnyčios skilimą ir ginčus, kieno valdžia – Popiežiaus ar Bažnyčios Susirinkimo yra viršesnė. Neseniai buvo pasibaigę religiniai karai Bohemijoje, kilę po Prahos universiteto profesoriaus, kunigo Jano **Huso** sudeginimo Konstancos Bažnyčios Susirinkime.

XV a. pirmojoje pusėje Bažnyčioje buvo karštai ginčijamasi dėl pasauliečių vietos ir vaidmens, dėl Bažnyčios turtų, dėl santykių su vadinamąja Rytų Bažnyčia ir dėl požiūrio į tos Bažnyčios tikinčiuosius. Netiesiogiai daugelį ginčų skatino augantys ir stiprėjantys miestai, kurių gyventojams buvo būdingas didesnis savarankiškumas ir individualizmas, tad vis mažiau priimtina buvo griežtai luominė Bažnyčios sandara ir apeiginė krikščionybė. Plito Bažnyčios atnaujinimo, vadinamosios „paprastos“ Bažnyčios idėja, neturtingo ir skausmingo gyvenimo idealai, kurie buvo priešpriešinami dvasininkijos gyvenimo trūkumams.

Jau minėtoje Burgundijoje, kurios miestai buvo vieni turtingiausių to meto Europoje, kilo vadinamasis Naujojo pamaldumo – lotyniškai *Devotio moderna* – sąjūdis. Šiam pamaldumui būdingas paprasto, bet aktyvaus gyvenimo siekis. Paminėtini būdingiausi *Devotio moderna* bruožai.

Svarbiausia to pamaldumo savybė – kristocentrizmas, paremtas **Kristaus** žmogiškumo ir jo dorybingumo apmąstymu. Panašiai kaip pranciškonų, cistersų ir kartūzų dvasingumas, *Devotio moderna* pasižymi jausmingumu ir susitelkia į Eucharistiją bei **Jėzaus** kančią. Iš to kyla *Devotio moderna* moralizmas. Dvasinio tobulumo pagrindu laikomas savęs pažinimas ir pareigų atlikimas praktikuojant dorybes bei vengiant ydų.

Ketvirtį amžiaus prieš **Kazimiero** gimimą pasirodė Tomui **Kempiečiui** priskiriamas *Devotio moderna* dvasinės literatūros bestseleris – *Imitatio Christi* – **Kristaus** sekimas.

Tai paprasta, kiekvienam prieinama mąstymų knyga, kurios skaitymas yra sakytum pamaldus atsakymas į dažnai beprasmius to meto teologinius ginčus. *Imitatio Christi* ne veltui buvo vadinamas Evangelijos santrauka – jame Išganymo paslapčių apmąstymas tiesiogiai siejamas su kasdieniu gyvenimu – vidiniu ir išoriniu, be jokių sudėtingų aprašymų. **Kristaus** sekimas skatino askezę, savęs suvaržymas buvo laikomas būdu į dvasinę pažangą. *Devotio moderna* skatino intensyvų vidinį gyvenimą, kurio kelrodžiu buvo pamaldus Šventojo Rašto skaitymas.

Devotio moderna sparčiai plito Vengrijoje ir Čekijoje, o iš ten pateko ir į Lenkiją. Šį pamaldumą čia platino vienuoliai augustinai ir paulinai. Ir augustinai, ir paulinai **Kazimiero** laikais buvo įsikūrę Krokuvoje. Čenstakavos Paulinų brolijai priklausė visa **Kazimiero** šeima ir jis pats. Beje, kaip tik tuo metu kilo Čenstakavos Dievo Motinos kultas, klostėsi maldingų kelionių į šią šventovę paprotys.

Savotišku atsiliepimu į ginčus dėl Bažnyčios turtų buvo elgetaujančiųjų vienuolių atsinaujinimo sąjūdis. **Kazimiero** gimimo išvakarėse Krokuvoje lankėsi Šv. Jonas **Kapistranas**, skatinęs kilti į Kryžiaus žygį prieš turkus ir esmingai prisidėjęs prie tos kovos rengimo bei organizavimo. **Kazimierui** gimus, Krokuvoje jau veikė Jono Kapistrano vienuolija – pranciškonai observantai, Lenkijoje ir Lietuvoje vadinti bernardinai. Aktyvūs pamokslininkai ir sielovadininkai bernardinai traukė plačius visuomenės sluoksnius, platindami kristocentrinį pamaldumą, savo gyvenimu rodydami neturto ir nuolankumo pavyzdį.

Kita svarbi to meto dvasinio ir intelektualinio gyvenimo srovė buvo iš Italijos ateinantis humanizmas, kurio esmę būtų galima įvardyti kaip graikiškos ir lotyniškos senovės bei Šventojo Rašto studijas. Čia ne vieta aptarinėti sudėtingą paskirų humanistų vietą krikščionybės istorijoje, bet verta paminėti, kad vienu **Kazimiero** mokytoju Krokuvoje laikomas italas humanistas Pilypas **Buonakorsis** (Filippo **Buonacorsi**), vadintas **Kalimachu**. Pasak amžininkų, **Kazimieras** puikiai mokėjo lotyniškai. **Kazimiero** auklėtojo, garsaus istoriko ir kanauninko Jano **Dlugošo** (Jan Dlugosz) bibliotekoje buvo humanisto Antonio Bekadelio (Antonio **Becadelli**) traktatas *De dictis et factis Alphonsi Regis*. Šio krikščioniškojo valdovo pavyzdys galėjo įkvėpti **Kazimierą** panašiai kaip ir jau minėtas jo dėdė, Vengrijos karalius **Vladislovas**. **Vladislovui** kitas humanistas ir būsimas popiežius Enėjus Silvijus **Piccolominis** (Enea Silvio **Piccolomini**) 1450 m. buvo parašęs laišką *De eruditione puerorum*. Šio

laiško idėjos galėjo įkvėpti **Kazimiero** norą išmanyti klasikinę literatūrą ir tobulai įvaldyti išsilavinusiam politikui būtiną iškalbos meną. Karališkosios kanceliarijos sekretorius Janas **Targoviska** teigė, kad **Kazimieras** buvo dorybingas, išmintingas ir labai gabus, mėgo skaityti¹.

Kazimieras gimė, galima sakyti, XV a. viduryje. Pirmoji to amžiaus pusė, kaip minėta, buvo paženklinta daugybe įtampų Bažnyčioje, bet ir apdovanota daugybe garbių šventųjų. 1444 m. Romoje mirė našlė Šv. **Pranciška**, subūrusi pamaldžių moterų būrį, kurios drauge meldavosi ir padėdavo vargšams. 1449 m. mirė ir kitais metais buvo kanonizuotas pranciškonų atnaujintojas Bernardinas **Sienietis**. Šis uolus pamokslininkas, pavyzdžiui, dalijo žmonėms lenteles su įrašytu **Jėzaus** vardu; ragino jas namuose pasidėti regimoje vietoje ir gyventi nuolatinėje **Jėzaus** Vardo akivaizdoje.

Kazimiero amžininkas buvo elgetaujančios vienuolijos steigėjas, asketas Šv. **Pranciškus** Paolis. Kita jo amžininkė buvo vienuolė regėtoja Šv. Kotryna **Genujietė**, pasižymėjusi labai dideliu pamaldumu ir nuolatinio siekiu tobulėti.

Lenkijoje **Kazimiero** laikai vadinami palaimingu šventųjų laiku. Jo vyresnysis amžininkas buvo šventasis kunigas, Krokuvos universiteto profesorius Jonas **Kentietis**, miręs 1473, uolus vargšų globėjas, apie kurio žygius pasakojama daugybė istorijų. Jose, beje, pabrėžiama, kad tarnaudamas vargšams Jonas vis pajusdavęs, kad patarnavo **Jėzui**. Kitas **Kazimiero** amžininkas – už jį gerokai vyresnis, bet tais pačiais metais kaip ir jis šventumo šlovėje miręs lietuvis vienuolis augustinas Mykolas **Giedraitis**, gyvenęs Krokuvos šventojo Morkaus vienuolyne ir ten nuolankiai tarnavęs zakristijonu, nors, kaip pažymi amžininkai, buvęs kunigaikščių giminės.

Krokuvoje gyveno **Kazimiero** amžininkai palaimintieji bernardinai **Simonas** iš Lipnicos, Izajas **Boneris**, **Stanislovas** iš Kazimiežo. Galicijoje, Lvo-ve tuo pat metu gyveno šventasis pranciškonas, asketas **Jonas** iš Duklos. Nežinia, ar **Kazimieras** buvo sutikęs nors vieną šių šventų vyrų. Tačiau mums svarbiausia, kad **Kazimiero** kartoje, jo netiesiogėje aplinkoje, galima sakyti, jo kaimynystėje būta tikrai daug asmenų, atsiliepusių į **Kristaus** kvietimą „sek mane“.

Kiekvienas jų tai darė kitaip, jie buvo iš skirtingų vietų ir luomų. Tačiau visų jų liudijimas buvo labai reikalingas ano meto pasauliui.

Įteikta 2004 m. birželio mėn.

¹ Žr.: G.Platania, **Casimiro** di Polonia (o di Lituania), *Il grande libro dei santi. Dizionario enciclopedico, diretto sa C.Leonardi, A.Ricardi, G.Zari, v.1, p. 377-378.*

THE WORLD OF SAINT CASIMIR

Irena Vaišvilaitė

Summary

The topic of this review article is the world of St. [Casimir](#) – the most important matters, which directly or indirectly could be felt and discussed in the environment of [Casimir](#).

St. [Casimir](#) lived in the middle of the 15th c. (1458 10 03–1484 03 04). The first half of that century was marked by very many tensions in the church – there were disputes about the place and role of the layman, about the property of the church, about relations with the Eastern Church and about the attitude to the faithful of that church. The idea of the renewal of the Church was being spread. But that period also gave the Church many outstanding saints. In Poland the period of St. [Casimir](#) is called the blessed period of saints.